

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті наведено результати експериментального дослідження ефективності моделі підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. Статистично підтверджена дієвість розробленої системи підготовки майбутніх учителів і запропонованого спецкурсу «Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання» у формуванні компонентів готовності студентів до творчого розвитку учнів.

Ключові слова: *підготовка майбутніх вчителів, готовність до розвитку творчих здібностей молодших школярів, компоненти готовності.*

Постановка проблеми. Сучасний стан освіти в Україні, рівень розвитку науково-технічного прогресу вимагають якісно нового погляду на виховання і навчання підростаючого покоління, що потребує нових підходів до вдосконалення педагогічного процесу. Питання загальнопедагогічної підготовки вчителів і, зокрема, учителів початкової школи були розглянуті в роботах О. Абдулліної, Л. Рувінського, В. Сластьоніна, О. Міщенко, В. Міжерікова, Л. Хомич та інші.

Однак, як вважає С. Сисосєва, проблема підготовки вчителя до формування творчої особистості учня загальноосвітнього навчально-виховного закладу ще недостатньо досліджена як у теоретичному, так і в практичному аспектах, що позначається на практичній діяльності вчителів та викладачів у системі професійної освіти [4, с. 196–197]. Тому, зростає необхідність дослідити процес фахової підготовки вчителя початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів як підсистеми загальної підготовки вчителя до педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей учнів – це цілий процес, складовим якого є професійне спрямування студента на творчий розвиток учнів, формування знань теорії та практики організації творчої діяльності школярів, оволодіння відповідними методиками й технологіями розвитку творчих здібностей учнів. У педагогічному словнику професійна підготовка розглядається «невід’ємною складовою частиною єдиної системи освіти» [2, с. 274–275]. А зміст її включає поглиблене засвоєння наукових основ і технології обраного виду праці, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, формування особистісних якостей, важливих для роботи в певній сфері людської діяльності. У дослідженні О. Абдулліної професійна підготовка вчителя визначається як система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, які спрямовані на формування особистості педагога [1, с. 24–25].

У сучасних наукових дослідженнях професійно-педагогічна підготовка вчителя тлумачиться неоднозначно. Її визначають як неперервну освітню систему, що включає в себе три підсистеми: теоретичну, дослідницьку і практичну в системі підготовки та припускає поступальність у меті, змісті, методах і формах на всіх її ступенях як основи підготовки до неперервного професійного розвитку (О. Пехота [3, с. 15]); як систему змістово-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності (Г. Троцько [5, с. 16]); як процес, що відображає науково й методично обґрунтовані заходи ВНЗ, спрямованих на формування протягом часу навчання професійної компетентності особистості (Л. Сущенко).

У зв’язку з необхідністю формування всебічно розвиненої творчої особистості, дуже важливою частиною професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів є його підготовка до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Мета статті. Стаття спрямована на експериментальне дослідження ефективності моделі підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність системи підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів визначалася шляхом вивчення динаміки процесу формування компонентів готовності студентів контрольних та експериментальних груп перед початком експериментальної роботи (вхідний зріз) та двох діагностичних зрізів у процесі експериментального навчання. На кожному етапі експерименту результати фіксувалися й порівнювалися у межах експериментальних і контрольних груп.

На формуальному етапі експериментального дослідження була реалізована розроблена нами модель підготовки студентів, виявлені зв’язки між перетвореннями в змісті та способах організації професійно-педагогічного навчання студентів і результатами цієї роботи.

Результатом розробленої моделі підготовки має стати готовність майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів. Для успішної реалізації моделі потрібно значні зусилля спрямувати

на формування складових структури готовності студентів до розвитку творчих здібностей молодших школярів, а саме: *мотиваційно-ціннісного, когнітивного і операційного* компонентів. Кожен з цих компонентів має власні показники розвитку, що можуть бути досліджувані в навчально-виховному процесі.

Так, основними показниками мотиваційно-ціннісного компонента є: інтерес до педагогічної діяльності як творчої; потреба в розвитку творчих здібностей учнів; спрямованість особистості на здійснення творчої діяльності.

Показниками розвитку когнітивного компонента вважаємо наявність у студентів знань про сутність творчої діяльності та її закономірностей; сутність і структуру творчих здібностей особистості; умови розвитку творчих здібностей молодших школярів; методику творчого розвитку учнів.

Показниками розвитку операційного компонента виступають наступні уміння і навички студентів: організовувати творчу діяльність у процесі навчання; створювати творчу атмосферу в класі; залучати дітей до активних методів навчання – ігрових, проблемних, евристичних, дослідницьких, інтерактивних методів; володіти методикою створення творчих завдань; використовувати в організації творчої діяльності молодших школярів колективну, групову, індивідуальну форми навчальної роботи; володіти методикою діагностики творчих здібностей молодших школярів.

Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до творчого розвитку учнів здійснювалася в ході вивчення навчальних тем психолого-педагогічних і методичних дисциплін. Студенти контрольних груп розвивали компоненти готовності без вивчення спецкурсу «Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання».

Студенти експериментальних груп формували компоненти готовності, вивчаючи спецкурс та в умовах розробленої нами експериментальної методики навчання. Крім того, у навчальному процесі експериментальних груп були створені педагогічні умови формування досліджуваної готовності.

Протягом формувального експерименту здійснювався регулярний поточний моніторинг процесу формування готовності студентів. Він полягав у проведенні контрольних робіт, тестування. Це створювало об'єктивну картину засвоєння теоретичних знань, умінь і навичок студентів, що має важливе значення для зворотного зв'язку. Аналіз результатів давав можливість для ліквідування прогалин у знаннях студентів.

Результати дієвості експериментальної методичної системи підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів оцінювалися на завершальному етапі експерименту.

На початку формувального експерименту та після викладання спецкурсу студентам контрольних та експериментальних груп було запропоновано відповісти на питання наших анкет, що передбачали виявлення рівня сформованості готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Отримавши кваліметричні показники результатів формувального етапу експериментальної діяльності, ми їх математичну обробку здійснили за таким алгоритмом:

– *перший етап* – встановили співпадіння (та підтвердили їх статистично) початкового стану експериментальних та контрольних груп;

– *другий етап* – встановили відмінність (та підтвердили її статистично) кінцевого стану експериментальних і контрольних груп після викладання в експериментальних групах нашого спецкурсу;

– *третій етап* – встановили відмінності (та підтвердили їх статистично) у початковому та кінцевому станах (динаміці) експериментальних груп після викладання спецкурсу;

– *четвертий етап* – встановили співпадіння чи несуттєві відмінності (та підтвердили їх статистично) у початковому та кінцевому станах (динаміці) контрольних груп.

Статистичний аналіз узагальнених результатів у контрольних та експериментальних групах на початку експерименту ми здійснили за допомогою t-критерія Стьюдента (У. Госсета) для однорідних виборок.

На підставі результатів констатувального етапу експерименту в студентів контрольних та експериментальних груп у середньому переважає низький (45 %) та середній (26 %) рівні, а високий складає лише 12,5 %. Незначна кількість студентів у середньому має достатній (16,5 %) рівень. Аналіз результатів дає можливість говорити про необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. Отримані висновки стимулювали пошук і розробку шляхів здійснення експериментального навчання.

У процесі викладання розробленого нами спецкурсу в експериментальних групах ми цілеспрямовано формували в студентів готовність до розвитку творчих здібностей молодших школярів. Після завершення спецкурсу ми провели знову комплексне анкетування та визначили кінцевий стан сформованості компонентів готовності в студентів контрольних та експериментальних груп (табл. 1).

Порівнюючи результати експериментального навчання студентів контрольних та експериментальних груп, дійшли висновку, що високий рівень сформованості готовності студентів в експериментальних групах значно вищий (22 %), ніж у контрольних групах (13 %), різниця між показниками становить 9%. Достатній рівень показали 28% студентів експериментальних груп і 18 % – контрольних груп (різниця становить 10 %). Слід відзначити, що середній рівень контрольних груп досяг 25 %, що на 10 % вище, ніж в експериментальних групах (15 %). Низький рівень контрольних груп становив 44 %, що на 11 % вище, ніж в експериментальних групах (35 %).

Отримані результати свідчать про те, що в студентів експериментальних груп більш повно сформована досліджувана готовність, ніж у студентів контрольних груп.

Згідно з алгоритмом статистичного обрахунку результатів нашого педагогічного експерименту, з метою повного статистичного обґрунтування вірогідності його результатів, ми маємо порівняти стан експериментальних груп на початку та після закінчення формульованого експерименту.

Аналіз отриманих даних за рівнями готовності дав можливість виявити їх істотні зміни в напрямку результативності в студентів експериментальних груп. Так, 22 % студентів після формульованого етапу експерименту відповідають високому рівню сформованості компонентів готовності, тоді як до експерименту – тільки 13 %. Чисельність студентів на високому рівні зросла на 9 % за рахунок підвищення їх рівня знань з творчості, практичних умінь організації творчої діяльності молодших школярів у процесі навчання, участі в різних видах пошуково-творчої діяльності.

Таблиця 1

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів після формульованого етапу експерименту

Рівні сформованості компонентів готовності	Контрольні групи (студентів)	Експеримент. групи (студентів)	Контрольні групи (відн. част.)	Експеримент. групи (відн. част.)	Різниця у відн. част.
Високий	23	40	0,13	0,22	0,09
Достатній	32	51	0,18	0,28	0,10
Середній	44	27	0,25	0,15	0,10
Низький	78	63	0,44	0,35	0,09
Всього	177	181	1,00	1,00	

Також можна відмітити збільшення чисельності студентів, що знаходяться на достатньому рівні – 28 % після формульованого етапу експерименту і 17 % до початку експерименту (різниця показників складає 11 %). Слід зазначити, що середній рівень готовності експериментальних груп знизився з 25 % студентів до початку експерименту до 15 % – після експерименту (різниця складає 10 %). Це можна пояснити проведеною роботою зі студентами за спецкурсом, завдяки якому майбутні вчителі покращили рівень знань і вмінь з творчого розвитку учнів.

При цьому відзначимо, що 35 % студентів ще мають низький рівень готовності. Цей показник також зменшився на 10 % у порівнянні з даними констатувального етапу експерименту. Маючи позитивні зміни в рівні готовності, ці студенти водночас ще відчувають певні труднощі з організацією творчої діяльності молодших школярів.

Отже, у процесі педагогічного експерименту встановлено, що рівень сформованості компонентів готовності в студентів експериментальних груп має позитивну динаміку.

При дослідженні рівнів сформованості готовності студентів контрольних груп було отримано наступні показники: чисельність студентів високого рівня на основі порівняння двох зрізів зросла лише на 1 %, достатнього рівня – на 2 %. Спостерігається також незначне зниження середнього та низького рівнів – відповідно на 2 % та 1 %. Значення цих показників свідчать про незначні зміни в контрольних групах, де експеримент за розробленою методикою не проводився.

Порівняльний аналіз контрольних та експериментальних груп за рівнями сформованості компонентів готовності до і після формульованого етапу експерименту відображено на рис. 1.

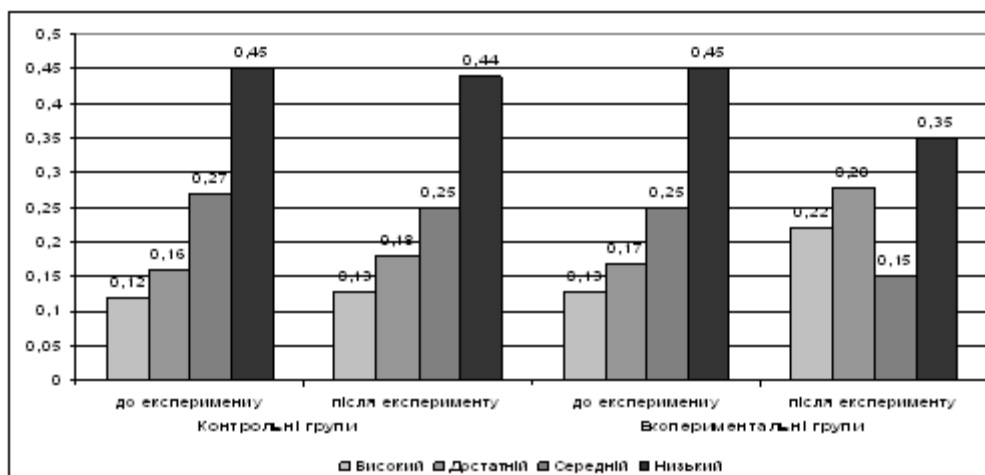

Рис. 1. Розподіл студентів контрольних та експериментальних груп за рівнями сформованості компонентів готовності до і після формувального етапу експерименту у відносних частотах

Узагальнені дані експериментального навчання студентів контрольних та експериментальних груп свідчать, що високий рівень сформованості готовності студентів в експериментальних групах досяг 22 %, що на 9 % вище, ніж у контрольних групах. Достатній рівень експериментальних груп становив 28 %, що на 10 % вище, ніж у контрольних групах. Слід відмітити, що показники середнього і низького рівнів в експериментальних групах, навпаки, знизилися. Так, середній рівень експериментальних груп показали 15 % студентів, що на 10 % нижче, ніж в контрольних групах. Низький рівень експериментальних груп досяг 35 % студентів, що на 11 % нижче, ніж у контрольних групах.

Отримані результати доводять про ефективність розробленої нами структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Висновки. Нами здійснено порівняння результатів формувального етапу експерименту в контрольних та експериментальних групах. Засвідчена динаміка сформованості компонентів готовності майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. В експериментальних групах відбулися позитивні зміни у формуванні:

– *емоційно-позитивного ставлення* до організації творчої діяльності молодших школярів, наявного переконання в необхідності розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання;

– *знань* з теорії та методики розвитку творчих здібностей учнів;

– інтелектуальних, організаційних і комунікативних умінь студентів.

Таким чином, ми статистично підтвердили дієвість розробленої системи підготовки майбутніх учителів і запропонованого нами спецкурсу у формуванні компонентів готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абдуллина О. А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. *Пехота О. М.* Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : [моногр.] / О. М. Пехота, А. М. Старєва – Миколаїв: Іліон, 2005. – 272 с.
4. *Сисоєва С. О.* Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія] / С. О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
5. *Троцько Г. С.* Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі / Г. С. Троцько. – Харків, 1995. – 241 с.

Подано до редакції 17.10.12
